

А паміж іншым, аніколі —
Ні ў сьветлых снах, ні наяву —
Ні свой палац, ні *соткі* ў полі
Ня лезьлі ёй у галаву.

Прападае на *сотках*, палівае *соткі*, апалола *соткі*, хай бы тыя *соткі* прапалі — гэта найбольш частотны лексыкон кожнага дня.

Соткі — гэта сынонім паняцця „свая зямля“ для беларусаў канца XX стагодзьдзя.

Сочыва

Антаніна Хатэнка

Калі па ўсёй краіне плыве водар сьліваў ды яблыкаў, што вараць гаспадыні — выплывае аднекуль зь нетраў памяці смачнае слова — *сочыва*. Чаму яно заблудзілася ў вякох і саступіла месца назову „варэньне“ — складана зразумець. Але „варэньне“ — усяго ж толькі нешта зваранае, яно не паўстае ўва ўспамінах сонечным бурштынавым смакоцьцем. Яно прыземленае, не надоранае магіяй пераўвасабленьня...

Затое *сочыва* — бруеньне, жывая сіла й гаючасьць соку, сакавіты пах і колер саду, ацяжэлага салодкім набыткам. Здаецца, і ня зваранае, не перапрацаванае тое сонца, утрыманае энэргіяй у яблыку. Здаецца, прамянее й сьвеціць радасьць ураджаю, а значыць — нараджэньня.

Але здзіўлёна ўспыхваюць вейкі ў гандлярак, як папытаеш *сочыва* — і даводзіцца даўка прамаўляць: варэньне.

Затое ўсоладзь п'юць харавство старавечных словаў маладыя павяртанцы да этнічных каранёў. Быццам бы апраўдваюць і ўваскрашаюць існыя значэньні ды гучаньні. Бывае, ганарыста залятаюць у кавярню й заказваюць — печыва! *сочыва*! марозіва! Пакутніца-афіцыянтка адно вачыма міргае.

Здаецца, ужо даўно нацыянальны арганізм ня здатны ператраўліваць нашае жорсткае варэннае трасянкі. А мы ўсё зацята варым, варэнім... Замест таго, каб насалоджвацца жывымі *сокамі* мовы ды зямлі — *сочывам*.

Спадарства

Сяржук Сокалаў-Воюш

Як толькі не зьвярталіся адзін да другога нашыя людзі ў гэтым стагодзьдзі. Пан і пані, васпан і васпані, сам і сама, грамадзянін і грамадзянка. У пачатку стагодзьдзя Вацлаў Ластоўскі пісаў: „Апошнімі часамі маецца паварот да старога „*гаспадар*“, як да эпітэту ў знак ветласьці“. Але прыйшлі бальшавікі са сваімі „таварышамі“, і паварот не адбыўся.

Слова *спадар* — старажытнае, вядомае ажно з XVI стагодзьдзя. Яго ўжо ў сярэдзіне нашага пачаў вяртаць у актыўны ўжытак Янка Станкевіч. *Спадар*, *спадарыня*, *спадарскі*, *спадарства*. *Спадарыч* — сын *спадара*, *спадарычна* ці *спадарычня* — дачка альбо проста незамужняя жанчына, у адрозьненьне ад замужняй — *спадарыні*.

Слова *спадар* паходзіць ад праславянскага *gospodarъ і, апрача названых значэньняў, выступае ў нашай мове як сынонім слова *Госпад*. „*Спадару* Божа,

чыстая вада твая, ачысьці цела маё грэшнае“, — чытаем у Аль-Кітабах, рэлігійных кнігах беларускіх татараў. Асабліва актыўна слова „спадарства“ і вытворныя ад яго ўжываліся ў мове беларускае эміграцыі. Савецкія пасквілянты ўжывалі і ўжываюць гэтыя словы ў іранічна-зьдзеклівым сэнсе.

Затое беларус беларуса цяпер ужо інакш як „спадар“ не называе.

Спадчына

Сяржук Сокалаў-Воюш

Спадчына — усё тое, што мы маем ці мелі.

Існае і зьнішчанае, адноўленае і створанае, прыватнае і супольнае.

Сумная спадчына, багатая спадчына, бедная спадчына, невядомая спадчына, неабжытая спадчына. У кожнага народа свая *спадчына* і сваё слова: па-ўкраінску *спадщина*, па-польску *spadek*, па-літоўску *paveldas*, па-латыску *tantojums*, па-расейску *наследство*.

Беларускае слова „спадчына“ сталася вядомае ўсяму савецкаму народу дзякуючы песьняроўскай песьні на словы Купалы. Затое пра самую сваю *спадчыну* большасьць беларусаў па-ранейшаму ведае зусім мала. На пачатку ХХ стагодзьдзя наш народ пачаў абжываць сваю *спадчыну*. Працы Доўнар-Запольскага, Ластоўскага, Эпімах-Шыпілы, Карскага, Янчука, Ляўданскага, Шчакаціхіна, Сэржпутоўскага паказвалі беларусу, на якой *спадчыне*, на якім грунце ён мусіць стаяць у гэтым жыцьці. Але гэтыя людзі былі рэпрэсаваныя саветамі, а адкрытая імі *спадчына* замкнёная ў спэцсховах гісторыі.

Афіцыйнай *спадчынай* беларусаў былі абвешчаныя толькі рэакцыйны прыгнёт з боку польска-літоўскіх фэадалаў і прагрэсыўны прыгнёт з боку расейскага царызму, а таксама курная хата, лапці, каўтун у валасах і сацыялістычны росквіт. Тыя, каго такая *спадчына* не задавальняла, падлягалі зьнішчэньню.

Канец ХХ стагодзьдзя і развал Савецкага Саюзу адраділі масавую цікавасьць да *спадчыны*. Часопіс „Спадчына“, клуб „Спадчына“, перадача Радыё Свабода „Неабжытая спадчына“ — трывалыя парасткі вяртаньня, якія пачалі адраджаць нацыянальную сьвядомасьць. Але беларусы мелі неасьцярожнасьць абраць сабе ўзрослага на савецкай *спадчыне* прэзыдэнта. У ХХІ стагодзьдзе краіна ўрываецца з боем за свае годнасьць, імя, права, за сваю *спадчыну*, у якой жыве будучыня.

Спакуса

Рыгор Сітніца

Яшчэ ад тых часінаў, калі Адам адкусіў ад забароненага яблыка, слова *спакуса* неадступна перасьледуе ягоных нашчадкаў.

Спакуса вабіць няўцямяную малечу цягнуць у рот усялякую бліскучую і прывабную дрэнь, *спакуса* кліча падлетка, навісаючы над суседзкім парканам чужымі, а значыць, і смачнейшымі яблыкамі.

Спакуса не дае заснуць палкім юначым мроям, прымушаючы гадзінамі прастойваць ля нейчага акна ці пад’езду, *спакуса* шчыміць пажадаю, *спакуса* вярэдзіць сквапнасьцю, *спакуса* соладка ные прагаю славы і ўлады.

Спакуса быць першым, абраным, багатым, самым галоўным, асноўным і